

Dr. sc. Mensur Šipkar
Državna agencija za istrage i zaštitu /
State Investigation and Protection Agency
mensur.sipkar@gmail.com

UDK 351.741(497.6)

Stručni članak

POLOŽAJ I ULOGA ANALITIČARA U POLICIJSKIM AGENCIJAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

POSITION AND ROLE OF ANALYSTS IN POLICE AGENCIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sažetak

Ako se imaju u vidu aktuelnost i problemi sa kojima se susreću policijske agencije u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju borba protiv kriminaliteta i kriminalnih aktivnosti, može se reći da nisu provedena adekvatna istraživanja vezana za položaj i ulogu analitičara u radu policijskih agencija. U radu se prezentiraju osnovne demografske karakteristike ispitanika (broj analitičara, spol, dob, obrazovanje i poslovi koje obavljaju analitičari) u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. Osnovni cilj rada je ukazati na položaj i ulogu analitičara u radu policijskih agencija u borbi protiv kriminaliteta, odnosno empirijski provjeriti da li policijske agencije u Bosni i Hercegovini posvećuju dovoljno pažnje analitičkim poslovima i analitičarima. Rad je koncipiran tako da omogućava uvid u stvarno stanje i položaj analitičara, odnosno omogućava uvid u probleme sa kojima se susreću policijske agencije kada je riječ o analitičkim poslovima i ulogom analitičara tokom pribavljanja, obrade i analiziranja podataka.

Ključne riječi: analitičar, analitički poslovi, položaj i uloga analitičara

Summary

Bearing in mind the current situation and problems faced by the police agencies in Bosnia and Herzegovina with regard to the fight against crime and criminal activities, it can be said that an adequate research has not been conducted regarding the position and role of analysts in the work of police agencies. The paper presents the basic demographic characteristics of the respondents (number of analysts, gender, age, education and tasks performed by analysts) in police agencies in Bosnia and Herzegovina. The main goal of the paper is to emphasize the position and role of analysts in the work of police agencies in the fight against crime, i.e. to empirically check whether police agencies in Bosnia and Herzegovina pay enough attention to analytical work and analysts. The paper is designed to provide insight into the real situation and position of analysts, i.e. it provides insight into the problems faced by police agencies when it comes to analytical work and the role of analysts during data collection, processing and analysis.

Keywords: analyst, analytical work, position and role of analyst.

Uvod

Kriminalne aktivnosti pojedinca ili kriminalne grupe u sve većoj mjeri predstavljaju ozbiljnu prijetnju po sigurnost društva. Problem postaje još veći ako znamo da dobro organizovane kriminalne organizacije upotrebom savremenih tehničko-tehnoloških sredstava umnogome otežavaju otkrivanje i procesuiranje izvršilaca krivičnih djela. Dakle, savremena zbivanja karakterišu nepredvidivost i nagle promjene situacija, te mogućnost korištenja savremenih dostignuća od lica koja pripadaju nekoj kriminalnoj ili terorističkoj organizaciji. Iz tog razloga policijske agencije su primorane da povećaju brzinu rada u svakoj fazi obavještajnog ciklusa kao i njihove kapacitete (Clark 2010). To ujedno znači i povećan protok podataka i informacija iz različitih izvora (otvoreni izvori, informanti, policijske i druge agencije) koji zahtijevaju obradu, odnosno primjenu analitike, analitičkih metoda, znanja i sposobnosti analitičara. Nakon što obrade i analiziraju pribavljene podatke i informacije, analitičari „donose određene zaključke i predlažu mjere“ (Manojlović 2008: 227).

Problem predstavlja i neuspjeh policije da riješi pitanje razmjene podataka i informacija sa kojima se susreću sve policijske agencije (Ratcliffe 2008), kao i nepostojanje jednoobraznih i kvalitetnih analitičkih proizvoda kojima bi se olakšala razmjena podataka i informacija. Neki od problema koji utiču na razmjenu podataka i informacija između policijskih agencija su i tehničke prirode (nekompatibilni kompjuterski sistemi), kao i različite, odnosno komplikovane procedure koje usporavaju i otežavaju razmjenu podataka i informacija (Richards 2010).

Također, „bitna osobina kriminalnih pojava jeste njihov dinamični karakter, odnosno polazeći od toga da se kriminalne pojave mijenjaju tokom vremena, bez primjene analitičara, adekvatnih analitičkih metoda i tehnika, ne može se predvidjeti njihov tok kretanja u budućnosti“ (Šipkar 2020: 10). To znači da se primjenom saznanja nastalih kroz analitičku obradu podataka i obavještajni rad može uticati na određenu kriminalnu pojavu i na njeno ponašanje, odnosno mogu se spriječiti negativne posljedice koje proizvodi takvo ponašanje. Ako se pođe od toga da se policijske agencije svakodnevno susreću sa različitim oblicima kriminaliteta i problemima koji direktno pogađaju pripadnike lokalne zajednice (Šipkar 2020), policijske agencije, organizacije i dr. i koji zahtijevaju plansko i koordinirano djelovanje, potreba za analitikom i analitičarima unutar kriminalističko-obavještajnih odjeljenja je postala neminovna (Boba 2009).

Analitičari imaju veoma važnu ulogu u kriminalističko-obavještajnom radu policijskih agencija. Danas je nezamisliv policijski rad bez analitike i

analitičkih metoda, odnosno analitičara i njihovih analitičkih sposobnosti. Dakle, misli se na analitičare koji unutar kriminalističko-obavještajnih odjeljenja trebaju biti osposobljeni za pribavljanje, obradu i analiziranje podataka (Bazzel 2014), te izradu analitičkog proizvoda, koji će pomoći policijskim ili drugim službenicima u sprečavanju, otkrivanju ili dokazivanju krivičnog ili drugog zakonom zabranjenog djela i pronalasku njegovih izvršilaca (Šipkar 2020), kao i praćenju različitih oblika kriminalnih ili drugih aktivnosti usmjerenih ka narušavanju sigurnosti države i njenih građana.

Kada se ima u vidu da je izbor analitičara veoma kompleksan proces koji može (ukoliko se pogriješi) imati dugotrajne posljedice, prepoznavanje lica koje posjeduje predispozicije za analitičke poslove je polazna pretpostavka da kroz proces edukacije i profesionalnog razvoja, u razumnom vremenskom periodu, ovlada vještinama koje će mu omogućiti uspješan rad (DCAF 2014: 19). To znači da analitičar treba imati odgovarajuću stručnu spremu, odnosno završen odgovarajući fakultet (prvenstveno se misli na fakultete koji u svome programu izučavaju predmete iz oblasti sigurnosti, kriminalistike, obavještajnog rada, kao i druge srodne predmete), poznavati najmanje jedan strani jezik, dobro poznavanje informacionih tehnologija (posebno upotrebu različitih analitičkih softvera), dobre komunikacijske i prezentacijske vještine, te posebno izraženu sposobnost za timski, precizan i strukturiran rad, težnju ka istraživanju i razumijevanju interdisciplinarnih međusobnih odnosa (Hall 2010).

Uvidjevši značaj i ulogu analitike i analitičkih metoda u radu policijskih agencija, većina policijskih agencija započinje sa stvaranjem analitičkih timova ili analitičkih odsjeka/odjeljenja, odnosno izdvajanjem određenog broja policijskih ili državnih službenika, koji, nakon određene specijalističke analitičke obuke, započinju ozbiljnije da se bave analitikom i razvojem analitičkih metoda. Takvim pristupom uočen je značaj i funkcija analitike, kao i njen doprinos u kontroli kriminaliteta i mogućnostima koje pruža prilikom spoznaje i razumijevanja kriminalnih aktivnosti, kao i doprinos u rasvjetljavanju krivičnih djela i pronalasku njihovih izvršilaca.

Također, prilikom uspostavljanja analitičkih odjela i stvaranja analitičkih timova treba voditi računa o statusu analitičara (Roger 2008), odnosno u sistematizaciji radnih mjesta treba predvidjeti mogućnost napredovanja u okviru pozicije koju analitičar trenutno obavlja. Mogućnost profesionalnog napredovanja uz druge benefite (policijska ovlaštenja ili određeni dodatak na plaću zbog složenosti polova) su motivi koji pozitivno utiču na rad i jačaju želju za dokazivanjem i profesionalnim usavršavanjem analitičara. Broj

analitičara zavisi od broja istražitelja i djelokruga rada jedne policijske agencije. Trend policijskih agencija u svijetu jeste da svako odjeljenje (organizirani kriminalitet, terorizam, privredni kriminalitet i dr.) ima svoj odsjek za analitiku (5-7 analitičara) gdje su jasno i precizno podijeljeni poslovi, odnosno svaki od analitičara je specijalizovan za određenu vrstu posla (npr. analiza telefonskih listinga, analiza transakcija, prikupljanje podataka iz otvorenih izvora i dr.).

Metodologija istraživanja

Na osnovu pregleda dostupne literature utvrđeno je da u Bosni i Hercegovini nije provedeno adekvatno istraživanje kojim bi se utvrdio položaj i uloga analitičara u policijskim agencijama.¹ Iz tog razloga nisu se mogli analizirati raniji rezultati istraživanja koji bi ukazivali na eventualnu ulogu i položaj analitičara koji obrađuju i analiziraju kriminalističko-obavještajne podatke, tj. odnos policijskih agencija u Bosni i Hercegovini prema analitici i analitičkim poslovima. Shodno tome, kako bi se postigao cilj ovog rada, provedeno je kvantitativno istraživanje kojim su se ispitivali položaj i uloga analitičara u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini kroz prizmu percepcije samih ispitanika. Kako bi se stekao uvid u stvarno stanje, obuhvaćeno je 14 policijskih agencija koje su pristale da učestvuju u istraživanju.² Cilj istraživanja je ukazati na položaj i ulogu analitičara u radu policijskih agencija u borbi protiv kriminaliteta, odnosno empirijski provjeriti da li policijske agencije u Bosni i Hercegovini posvećuju dovoljno pažnje analitičkim poslovima i analitičarima.

Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 58 analitičara iz 14 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini. Sudionici istraživanja su analitičari iz Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Granične policije Bosne i Hercegovine (GPBiH),

¹ U Bosni i Hercegovini uspostavljeno je šesnaest policijskih agencija zaduženih za unutrašnju sigurnost i zaštitu ljudskih prava i sloboda, i to: Državna agencija za istrage i zaštitu, Granična policija Bosne i Hercegovine, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policija Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova (deset kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova).

² Istraživanje prezentirano u ovom radu je rezultat šireg istraživanja izvršenog za potrebe izrade doktorske disertacije (jedan dio prezentiranih rezultata obuhvaćen je odbranjenom doktorskom disertacijom 2020. godine, dok je drugi dio korišten za potrebe ovog rada).

Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine (DKPTBiH), Policije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (PBDBiH), Federalne uprave policije (FUP), Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUPRS), Ministarstva unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona (MUPUSK), Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona (MUPTK), Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona (MUPZDK), Ministarstva unutrašnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona (MUPBPk), Ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona (MUPSBK), Ministarstva unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona (MUPHNK), Ministarstva unutrašnjih poslova Zapadnohercegovačkog kantona (MUPZHK) i Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (MUPKS). Potrebno je navesti da, što se tiče demografskih parametara sudionika (spol i dob), u uzorku dominiraju pripadnici muškog spola, tako da od ukupnog broja ispitanika 40 ili 69% ispitanika su muškarci, a 18 ili 31% su žene. Prema rezultatima istraživanja, dominiraju zaposleni starosne dobi od 36 do 45 godina, njih 52% od ukupnog broja ispitanika. Ispitanika starosne dobi od 46 do 55 godina je 28%, od 18 do 35 godina je 19%, te ispitanika starosne dobi od 56 i više godina je 2% od ukupnog broja ispitanih zaposlenika. Na bazi analize starosne strukture ispitanika utvrđeno je da je uzorak heterogen.

Instrumentarij istraživanja

U toku istraživanja korišten je anketni upitnik (u štampanoj formi, *paper and pencil* format). Anketni upitnik je obuhvatao osnovne podatke o ispitaniku (7 pitanja) i set pitanja koja su se odnosila na njihove stavove o položaju i ulozi analitičara u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini (8 pitanja). Anketni upitnik su ciljano popunjavala lica koja obavljaju analitičke poslove u policijskim agencijama, odnosno poslove koji su vezani za prikupljanje, obradu i analiziranje kriminalističko-obavještajnih podataka. Anketiranje je bilo potpuno anonimno. Anketni upitnik je popunio 61 analitičar (tri upitnika su nepravilno popunjena), tako da je za analizu korišteno 58 upitnika. Važno je napomenuti da u anketiranju nisu učestvovala dva analitičara Ministarstva unutrašnjih poslova Posavskog kantona, dva analitičara Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona 10, dok anketu nisu popunila četiri analitičara iz Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske i jedan analitičar iz Federalne uprave policije. Dakle, na osnovu dobijenih i obrađenih podataka, ukupan broj analitičara u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini nije veći od 70 analitičara. Stopa odaziva (*response rate*) je 82,85%. Iako je broj pribavljenih i analiziranih upitnika relativno mali, možemo reći da je reprezentativan jer odražava visoku stopu ukupne ciljane populacije.

Postupak istraživanja

Postupak istraživanja obuhvatao je postupke koji se inače koriste u istraživanjima koja imaju naglašen kvantitativni pristup. Anketni upitnik je odštampan i u dogovoru sa šefovima analitičkih odsjeka ili drugih odsjeka gdje se analitičari nalaze dostavljen analitičarima u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini, te se vodilo računa da popunjavanje upitnika u cijelosti garantira objektivnost, dobrovoljnost i anonimnost sudionika. Prije samog provođenja anketiranja šefovi analitičkih odsjeka ili drugih odsjeka gdje se analitičari nalaze informisali su uposlenike o istraživanju te ih potakli na sudjelovanje još jednom ističući zagwarantiranu anonimnost sudionika.

Ograničenja istraživanja

Svakako je potrebno istaći da u anketiranju nisu učestvovali analitičari Ministarstva unutrašnjih poslova Posavskog kantona (dva analitičara) i Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona 10 (dva analitičara), dok anketu nisu popunila četiri analitičara iz Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, jedan analitičar iz Federalne uprave policije, te su tri upitnika nepravilno popunjena, što može predstavljati djelimično ograničenje istraživanja. Također, bitno je napomenuti da se rad bavio ispitivanjem percepcije lica koja obavljaju analitičke poslove u policijskim agencijama o navedenim pitanjima, o čemu se treba posebno voditi računa prilikom generalizacije zaključaka.

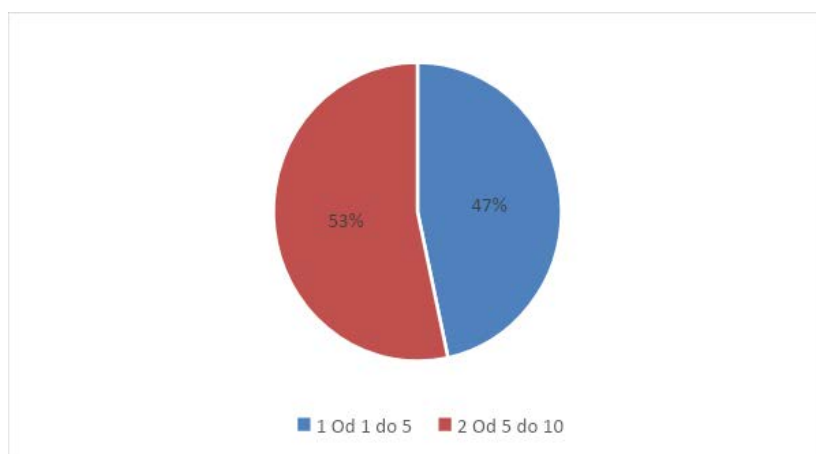
Rezultati kvantitativnog istraživanja i diskusija

U narednom dijelu rada bit će predstavljeni rezultati istraživanja, podijeljeni u dvije skupine: demografske karakteristike ispitanika bazirane na deskriptivnoj statistici (opisuje osnovne podatke o uzorku istraživanja) i analiza i provjera stavova ispitanika o položaju i ulozi analitičara u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini (testira adekvatnost i nivo stavova) također na bazi deskriptivne statistike. Svi nalazi istraživanja su ujedno i diskutovani te tumačeni u skladu sa teoretskim pretpostavkama ovog rada. Na bazi ovih rezultata i diskusije kreirat će se i zaključci.

Demografske karakteristike ispitanika

Prilikom istraživanja anketa je provedena na uzorku od 58 analitičara iz četrnaest policijskih agencija u Bosni i Hercegovini, što čini 82,85% od ukupnog broja analitičara zaposlenih u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH). Broj analitičara u policijskim agencijama u BiH je relativno mali, što se može vidjeti i iz grafikona 1.

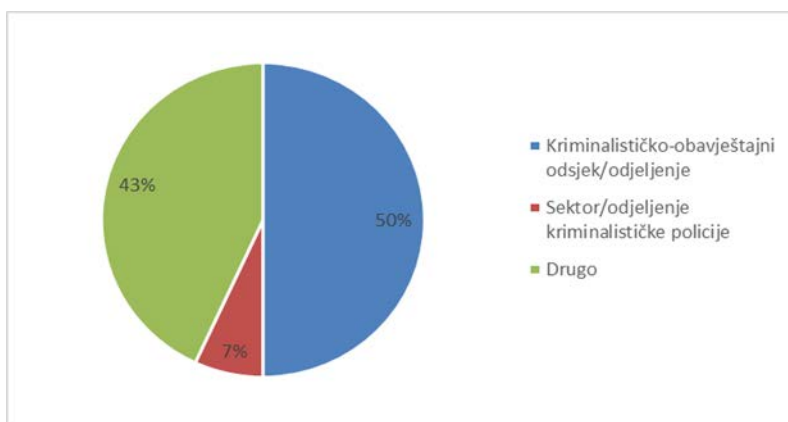
Grafikon 1. Broj analitičara u policijskim agencijama u BiH



Kako bi se utvrdio broj analitičara u policijskim agencijama u BiH, ispitanicima su ponuđene četiri kategorije, i to: od 1 do 5, od 5 do 10, od 10 do 15 i od 15 i više. Ispitanici su obuhvatili dvije kategorije i to: kategoriju od 1 do 5: 27 ispitanika ili 47% i kategoriju od 5 do 10: 31 ispitanik ili 53%. Možemo zaključiti da niti u jednoj policijskoj agenciji u BiH ne postoji više od 10 analitičara. Također, potrebno je naglasiti da je, prema rezultatima istraživanja, broj analitičara u kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova i DKPTBiH izuzetno mali i kreće se od 2 do 3 analitičara po jednoj policijskoj agenciji, dok nešto veći broj analitičara imaju SIPA, GPBiH, PBDBiH, FUP i MUPRS. Dakle, većina policijskih agencija u BiH ima mali broj analitičara, odnosno nemaju adekvatne analitičke timove potrebne za obradu i analiziranje kriminalističko-obavještajnih podataka o različitim oblicima kriminaliteta, što direktno može uticati na kvalitet i ograničeno korištenje analitičkih proizvoda. U prilog navedenom govori i podatak da je trend kojem savremene policijske agencije teže jeste da svako odjeljenje ima

svoj odsjek za analitiku (5-7 analitičara) sa jasno i precizno podijeljenim poslovima, dok u BiH pojedine policijske agencije (cijele agencije, a ne odjeljenja) imaju manji broj analitičara.

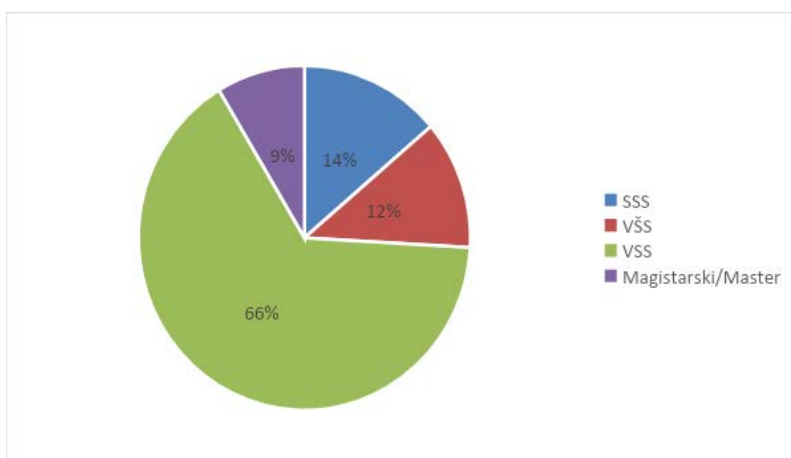
Grafikon 2. Mjesto – lokacija analitičkog odsjeka/odjeljenja



Neke policijske agencije u BiH imaju posebno formirane analitičke odsjeke (puni naziv analitičkog odsjeka razlikuje se od agencije do agencije) koji se nalaze u okviru kriminalističko-obavještajnog odjeljenja, sektora/odjeljenja kriminalističke policije ili se nalaze u okviru drugih odjeljenja/sektora u zavisnosti od unutrašnje organizacije policijske agencije ili policijske agencije u BiH raspolažu određenim brojem analitičara koji su raspoređeni po linijama rada, odnosno vrsti kriminaliteta. Shodno tome mjesto – lokacija analitičkog odsjeka/odjeljenja je kategorizirana u pet kategorija, i to: kriminalističko-obavještajni odsjek/odjeljenje, kriminalističko-istražni odsjek/odjeljenje, sektor/odjeljenje kriminalističke policije, istražno odjeljenje i drugo. Prema rezultatima istraživanja, 29 ispitanika ili 50% je odgovorilo da se analitički odsjek nalazi u okviru kriminalističko-obavještajnog odsjeka/odjeljenja, 25 ispitanika ili 43% je odgovorilo da se analitički odsjek ne nalazi u okviru ponuđenih odgovora, odnosno odjeljenja/odsjeka (radi se o ispitanicima zaposlenim u kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova i DKPTBiH), 4 ispitanika ili 7% odgovorilo je da se analitički odsjek nalazi u okviru sektora/odjeljenja kriminalističke policije, dok niko od ispitanika nije odabrao odgovore kriminalističko-istražni odsjek/odjeljenje i istražno odjeljenje. Iz navedenog može se zaključiti da policijske agencije u BiH imaju jedan ili nijedan

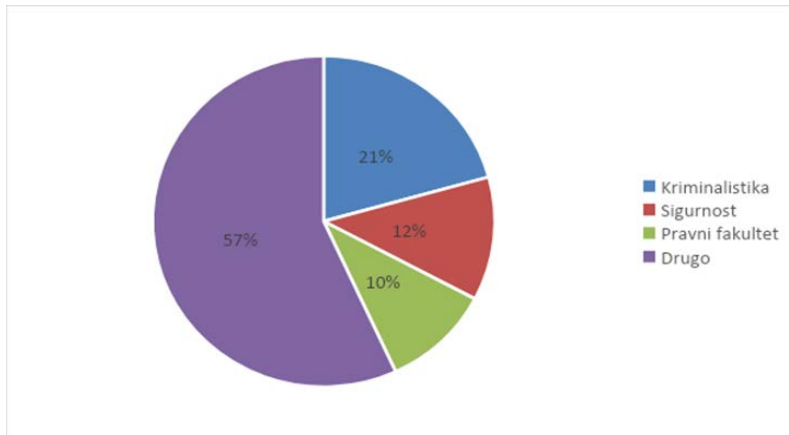
analitički odsjek i, ako se uzme u obzir mali broj analitičara, može se reći da se ne vodi računa o značaju analitike i analitičkih poslova, odnosno analitika je stavljena u drugi plan (pogledati grafikon 2).

Grafikon 3. Struktura ispitanika prema stepenu formalnog obrazovanja



Struktura ispitanika prema stepenu formalnog obrazovanja je kategorizirana u pet kategorija: ispitanici sa SSS, VŠS, VSS, magistarski/master i doktorskim studijem. U uzorku je prema stepenu formalnog obrazovanja 38 ispitanika ili 65% sa VSS, ispitanika sa završenom VŠS je 7 ili 12%, ispitanika sa završenim magistarskim/master studijem je 5 ili 9%, ispitanika sa završenom SSS je 8 ili 14%, te nije bilo ispitanika sa završenim doktorskim studijem (pogledati grafikon 3). S obzirom na složenost poslova koju vrše analitičari, posjedovanje VSS nameće se kao imperativ i glede tog parametra stanje u BiH je zadovoljavajuće. No, svakako samo posjedovanje VSS po sebi nije garant analitičara da će biti uspješan u vršenju svojih poslova s obzirom na to da se radi o vrlo specifičnom setu kompetencija koje iziskuje ova vrsta posla, te je stoga vrsta obrazovanja od posebnog značaja.

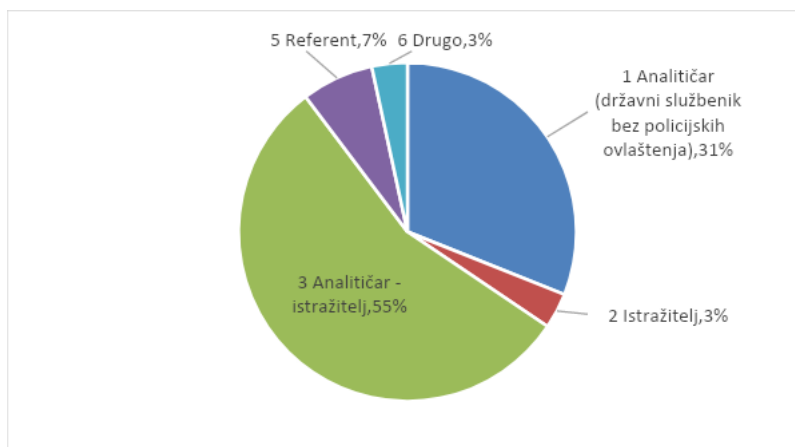
Grafikon 4. Vrsta fakulteta koji su završili ispitanici



Tako glede vrste visokog obrazovanja koju imaju ispitanici, ista je podijeljena u četiri kategorije: ispitanici sa završenom kriminalistikom, fakultetom sigurnosti, pravnim fakultetom i drugo. Prema rezultatima istraživanja, dominiraju ispitanici sa završenim drugim fakultetima i to 33 ispitanika ili 57%,³ sa završenom kriminalistikom 12 ispitanika ili 21%, sa završenim sigurnosnim fakultetom 7 ispitanika ili 12% i sa završenim pravnim fakultetom 6 ispitanika ili 10% (pogledati grafikon 4). Ovo je interesantan podatak, budući da većina ispitanika nema prethodno obrazovanje koje u svojim nastavnim planovima i programima ima fokus na analitiku u policijskim agencijama ili druge predmete iz oblasti sigurnosti, kriminalistike, obavještajnog rada, tako da je predznanje kadra koji se zapošljava nešto što se može dovesti u pitanje, a na bazi rezultata istraživanja.

³ Kao druge fakultete ispitanici su naveli: elektrotehnički fakultet, mašinski fakultet, ekonomski fakultet, filozofski fakultet, fakultet tjelesnog odgoja i sporta i pedagoški fakultet.

Grafikon 5. Poslovi koje obavljaju ispitanici



Poslovi koje obavljaju ispitanici podijeljeni su u 5 kategorija, i to: analitičar (državni službenik bez policijskih ovlaštenja), istražitelj, analitičar-istražitelj, referent i drugo. Prema rezultatima istraživanja, najviše ispitanika obavlja poslove analitičara-istražitelja, 55%, i analitičara (državni službenik bez policijskih ovlaštenja), 31%, te posao referenta, 7%, istražitelja, 4%, i drugo, 3% (radi se o ispitanicima koji imaju drugačije definisan posao koji obavljaju). Iz grafikona 5 vidljivo je da ispitanici obavljaju analitičke poslove uglavnom kao policijski službenici i državni službenici bez policijskih ovlaštenja, te da postoji neujednačenost oko poslova i pozicija/činova, iako bi u suštini trebali imati jednoobrazan naziv (operativni analitičar) i obavljati samo analitičke poslove. Naziv radnog mjesta, pozicija ili čin lica koje obavlja analitičke poslove uglavnom zavise od unutrašnje organizacije policijske agencije, odnosno ne postoje jasno i precizno definisani naziv, pozicija i posao analitičara na državnom nivou kojima bi se rukovodile sve policijske agencije u BiH (prvenstveno se misli na niže instance: entitetske i kantonalne MUP-ove). Navedeno dovodi do neslaganja u vrsti i obimu posla kao i u položaju i platnom razredu samog uposlenika, stoga su moguće situacije da, iako obavljaju isti posao, dva službenika mogu imati različita primanja u zavisnosti od toga kako je u njihovoj organizaciji sistematizirano radno mjesto analitičara (imaju li policijska ovlaštenja ili ne, odnosno da li imaju dodatak na plaću ili su bez dodatka).

Analiza i provjera stavova ispitanika o položaju i ulozi analitičara u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini

U ovom dijelu analize i diskusije rezultata istraživanja fokus je na stavovima ispitanika o položaju i ulozi analitičara u policijskim agencijama u BiH. Dakle, set analiziranih stavova odnosi se na odnos policijskih agencija u BiH prema analitičarima. Svaki stav će biti analiziran pojedinačno, sa frekvencijama i procentualnim predstavljanjem odgovora. U tabeli 1 je prikazana analiza frekvencija i procentualnih vrijednosti za prvi stav: „Policijske agencije u BiH imaju dovoljno znanja i poklanjaju dovoljno pažnje analitičkim poslovima.“

Tabela 1. Policijske agencije u BiH imaju dovoljno znanja i poklanjaju dovoljno pažnje analitičkim poslovima

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Ne slažem se	43	74,1	74,1
Djelimično se slažem	14	24,1	98,3
Slažem se	1	1,7	100,0
Total	58	100,0	

Iz tabele 1 može se vidjeti da se većina ispitanika ($f = 43$, 74,1%) ne slaže sa navedenim stavom. Percepcija ispitanika jeste da policijske agencije u BiH generalno nemaju dovoljno znanja o analitici, odnosno da ne poklanjaju dovoljno pažnje analitičkim poslovima. To bi moglo značiti da policijske agencije u BiH ne raspolažu adekvatnim znanjem o analitičkim poslovima i ulozi analitičara tokom provođenja istražnih radnji (prvenstveno se misli na srednji rukovodni kadar), usljed čega dolazi do pogrešnog razumijevanja analitičkih poslova i analitičare se koristi u pogrešne svrhe. Također, takav odnos može uticati na položaj i broj analitičara u policijskim agencijama, odnosno potrebu policijskih agencija za analitičarima i njihovim analitičkim sposobnostima.

U narednoj tabeli (tabela 2) mogu se vidjeti rezultati odgovora za stav: „Prilikom zapošljavanja lica koja će obavljati analitičke poslove u policijskim agencijama vodi se računa o tome da li je lice prethodno imalo adekvatnog analitičkog iskustva i da li je upoznato sa osnovnim analitičkim metodama i tehnikama.“

Tabela 2: Prilikom zapošljavanja lica koja će obavljati analitičke poslove u policijskim agencijama vodi se računa o tome da li je lice prethodno imalo adekvatnog analitičkog iskustva i da li je upoznato sa osnovnim analitičkim metodama i tehnikama

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Ne slažem se	42	72,4	72,4
Djelimično se slažem	13	22,4	94,8
Slažem se	3	5,2	100,0
Total	58	100,0	

Na osnovu odgovora ispitanika (tabela 2) vidljivo je da se najveći broj ispitanika ne slaže sa navedenim stavom ($f = 42$, 72,4%), dok se jedan broj ispitanika djelimično slaže sa navedenim stavom ($f = 13$, 22,4%), najmanji broj ispitanika slaže se sa navedenim stavom ($f = 3$, 5,2%). Dakle, ispitanici smatraju da se prilikom zapošljavanja lica koja će obavljati analitičke poslove u policijskim agencijama ne vodi računa o tome da li je lice prethodno imalo adekvatnog analitičkog iskustva i da li je upoznato sa osnovnim analitičkim metodama i tehnikama. Ovakav stav ispitanika mogao bi značiti da analitičari koji se zapošljavaju u policijskim agencijama, u većini slučajeva, nemaju dovoljno znanja o analitici i analitičkim poslovima, što bi moglo uticati na rad i rezultate analitičkog odjela.

Ovom stavu ide u prilog i činjenica da 57% ispitanika ima završen elektrotehnički fakultet, mašinski fakultet, ekonomski fakultet, filozofski fakultet, fakultet tjelesnog odgoja i sporta i pedagoški fakultet, odnosno nemaju prethodno obrazovanje koje u svojim nastavnim planovima i programima ima fokus na analitiku u policijskim agencijama ili druge predmete iz oblasti sigurnosti, kriminalistike, obavještajnog rada.

Prikaz odgovora za stav: „Nepostojanje specijalističkih i kontinuiranih analitičkih obuka umnogome utiče na rezultate lica koja obavljaju analitičke poslove“, predstavljen je u tabeli 3.

Tabela 3: Nepostojanje specijalističkih i kontinuiranih analitičkih obuka umnogome utiče na rezultate lica koja obavljaju analitičke poslove

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Djelimično se slažem	14	24,1	24,1
Slažem se	44	75,9	100,0
Total	58	100,0	

Iz tabele 3 vidljivo je da niti jedan ispitanik nije naveo „ne slažem se“ za navedeni stav, dok se većina ($f = 44, 75,9\%$) složila sa navedenim stavom da nepostojanje adekvatnih i kontinuiranih analitičkih obuka umnogome utiče na rezultate lica koja obavljaju analitičke poslove, manji broj ispitanika ($f = 14, 24,1\%$) djelimično se slaže sa navedenim stavom. Dakle, stav ispitanika je da analitičari koji obavljaju analitičke poslove u policijskim agencijama u BiH nemaju kvalitetnu i kontinuiranu obuku, što je poražavajuće uzevši u obzir složenost poslova koje analitičari vrše. Naime, za uspješno vršenje poslova analitičara je neophodan set veoma složenih kompetencija koje uveliko prevazilaze one koje se mogu steći isključivim sticanjem VSS. Ako se posebno u obzir uzme ranije diskutirana vrsta visokog obrazovanja analitičara u policijskim agencijama u BiH, uvođenje specijalističkih i kontinuiranih obuka nameće se kao imperativ.

Rezultati sljedećeg stava: „Lica koja obavljaju analitičke poslove nemaju mogućnost napredovanja, što umnogome može uticati na njihov rad i želju za stručnim usavršavanjem“, predstavljeni su u tabeli 4.

Tabela 4: Lica koja obavljaju analitičke poslove nemaju mogućnost napredovanja, što umnogome može uticati na njihov rad i želju za stručnim usavršavanjem

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Ne slažem se	3	5,2	5,2
Djelimično se slažem	14	24,1	29,3
Slažem se	41	70,7	100,0
Total	58	100,0	

Iz tabele 4 može se vidjeti da se najveći broj ispitanika slaže sa navedenim stavom ($f = 41, 70,7\%$), dok se jedan broj ispitanika djelimično slaže sa navedenim stavom ($f = 14, 24,1\%$), najmanji broj ispitanika ne slaže se sa

navedenim stavom ($f = 3, 5,2\%$). Dakle, stav ispitanika je da postoji nezadovoljstvo u radu analitičara, odnosno da nemogućnost napredovanja lica koja obavljaju analitičke poslove umnogome utiče na njihov rad i želju za stručnim usavršavanjem, što u konačnici može negativno uticati na kvalitet analitičkih proizvoda i rada analitičkog odsjeka. Trenutno propisani položaji analitičara u sistematizacijama radnih mjesta odnosnih agencija ne omogućava vertikalnu prohodnost u smislu napredovanja, već isključivo vertikalnu (položajnu po visini čina i/ili platnog razreda) u kombinaciji sa horizontalnom (promjena odjela u kome radi). Iz svega navedenog može se zaključiti da unutrašnjom sistematizacijom i organizacijom radnih mjesta u policijskim agencijama nije adekvatno riješeno napredovanje analitičara, te da se isto ne tretiraju analitičari državni službenici bez policijskih ovlaštenja u odnosu na analitičare policijske službenika iako obavljaju istu vrstu posla, odnosno pribavljaju, obrađuju, analiziraju podatke i informacije, te izrađuju određeni analitički proizvod koji može poslužiti kao osnov za pokretanje istrage. Jednak status analitičara u policijskim agencijama (npr. da svi imaju policijska ovlaštenja) umnogome bi smanjio nezadovoljstvo i razlike koje postoje, te poboljšao kvalitet rada, položaj i ulogu analitičara u policijskim agencijama.

Prikaz odgovora za stav: „Lica koja obavljaju analitičke poslove imaju poseban status u policijskim agencijama, uključujući policijska ovlaštenja i dodatak na plaću“, predstavljen je u tabeli 5.

Tabela 5: Lica koja obavljaju analitičke poslove imaju poseban status u policijskim agencijama, uključujući policijska ovlaštenja i dodatak na plaću

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativn i procenat
Ne slažem se	28	48,3	48,3
Djelimično se slažem	26	44,8	93,1
Slažem se	4	6,9	100,0
Total	58	100,0	

Na bazi tabele iznad može se vidjeti da se veći broj ispitanika ne slaže sa navedenim stavom ($f = 28, 48,3\%$), dok se približno isti broj ispitanika djelimično slaže sa navedenim stavom ($f = 26, 44,8\%$), najmanji broj ispitanika slaže se sa navedenim stavom ($f = 4, 6,9\%$). Dakle, stav ispitanika je da analitičari u policijskim agencijama nemaju poseban status ili poseban odnos policijskih agencija prema poslu koji obavljaju. Jedini razlog što se veći broj ispitanika ne slaže sa navedenim stavom mogao bi biti podjela lica

koja obavljaju analitičke poslove na policijske službenike koji imaju osnovna policijska ovlaštenja (a time i dodatak na plaću) i državne službenike bez policijskih ovlaštenja. Iz svega navedenog može se zaključiti da postoje podjele i da bi policijske agencije trebale izjednačiti status analitičara (da svi imaju policijska ovlaštenja ili dodatak na plaću) i jednako tretirati, odnosno vrednovati njihov rad. Na taj način izbjegle bi se podjele i nezadovoljstvo državnih službenika bez policijskih ovlaštenja i umnogome unaprijedio analitički rad, odnosno rezultati analitičkog odjeljenja ili odsjeka.

U tabeli 6 je prikazana analiza frekvencija i procentualnih vrijednosti za stav: „Policijske agencije u BiH raspolažu zastarjelom informatičkom i drugom tehničkom opremom.“

Tabela 6: Policijske agencije u BiH raspolažu zastarjelom informatičkom i drugom tehničkom opremom

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativn i procenat
Ne slažem se	6	10,3	10,3
Djelimično se slažem	22	37,9	48,3
Slažem se	30	51,7	100,0
Total	58	100,0	

Na bazi tabele iznad može se vidjeti da se najveći broj ispitanika slaže sa navedenim stavom ($f = 30$, 51,7%), dok se jedan broj ispitanika djelimično slaže sa navedenim stavom ($f = 22$, 37,9%), što može ukazati na zaključak da policijske agencije u BiH nisu tehnički jednako opremljene, odnosno da se uglavnom radi o zastarjeloj informatičkoj i drugoj tehničkoj opremljenosti. Dakle, stav ispitanika jeste da većina policijskih agencija u BiH ne raspolaže adekvatnom tehničkom opremom (računari, softveri, ploteri itd.), što direktno može uticati na kvalitet analitičkih poslova, odnosno umnogome ograničava rad i smanjuje ulogu analitičara tokom kriminalističko-istražnih radnji. Nepostojanje adekvatne tehničke opremljenosti prvenstveno utiče na kvalitet analitičkog proizvoda koji predstavlja vrhunac analitičkog rada, a to prije svega znači nemogućnost obrade veće količine različitih podataka i prikazivanja analitičkih rezultata u vidu šematskog prikaza (može biti šematski prikaz telefonskih kontakata, tok događaja itd.), prikaza grafikona, slika i sl., koji će umnogome olakšati posao istražitelju ili tužiocu prilikom dokazivanja krivičnih djela i hapšenja počinitelja krivičnih djela.

U tabeli 7 može se vidjeti prikaz odgovora za stav: „Ograničeno korištenje analitičkih softvera od policijskih agencija utiče na efikasnost policijskih službenika prilikom otkrivanja krivičnih djela i izvršilaca krivičnih djela.“

Tabela 7: Ograničeno korištenje analitičkih softvera, analitičkih metoda i tehnika od policijskih agencija utiče na efikasnost policijskih službenika prilikom otkrivanja krivičnih djela i izvršilaca krivičnih djela

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Djelimično se slažem	28	48,3	48,3
Slažem se	30	51,7	100,0
Total	58	100,0	

Iz tabele 7 vidljivo je da niti jedan ispitanik nije naveo „ne slažem se“ za navedenu tvrdnju, dok se većina ($f = 30, 51,7\%$) složila sa navedenom tvrdnjom, jedan dio ispitanika djelimično se slaže ($f = 28, 48,3\%$). U prilogu ovom stavu ide i činjenica da policijske agencije u BiH ne raspolažu adekvatnom tehničkom opremom koja može podržati određene analitičke softvere, što direktno može uticati na ograničeno korištenje analitičkih softvera, analitičkih metoda i tehnika, a to ujedno može značiti i manju ulogu analitičara, kao i manju efikasnost policijskih službenika prilikom otkrivanja krivičnih djela i izvršilaca krivičnih djela.

Prikaz odgovora za stav: „Lica koja obavljaju analitičke poslove pribavljaju obavještajna i druga saznanja o krivičnim djelima i izvršiocima krivičnih djela“, predstavljen je u tabeli 8.

Tabela 8: Lica koja obavljaju analitičke poslove pribavljaju obavještajna i druga saznanja o krivičnim djelima i izvršiocima krivičnih djela

Vrijednost skale	Frekvencija	Procentualna vrijednost	Kumulativni procenat
Ne slažem se	14	24,1	24,1
Djelimično se slažem	15	25,9	50,0
Slažem se	29	50,0	100,0
Total	58	100,0	

Iz tabele 8 vidljivo je da su stavovi ispitanika po pitanju aktivnosti lica koja obavljaju analitičke poslove podijeljeni, s tim da se opet tačno pola ispitanika slaže sa istim ($f = 29$, 50%). Iz navedenog može se zaključiti da 29 analitičara ili 50% direktno učestvuju u pribavljanju obavještajnih saznanja o krivičnim djelima i njihovim izvršiocima, a to ujedno znači i da obrađuju, analiziraju i izrađuju određeni analitički proizvod. Ostali analitičari povremeno pribavljaju, obrađuju ili analiziraju obavještajna saznanja ili obavljaju druge vrste poslova (npr. samo statistički obrađuju podatke). Rezultati ovakvog odgovora proizlaze iz činjenice da analitičari u „kantonalnim MUP-ovima i DKPTBiH svoj rad uglavnom zasnivaju na obradi statističkih podataka i izradi statističkog izvještaja o različitim vrstama kriminaliteta, dok analitičari u drugim agencijama pribavljaju, obrađuju i analiziraju obavještajna i druga saznanja o krivičnim djelima i njihovim izvršiocima“.

Zaključna razmatranja

Policijske agencije u BiH djeluju u veoma složenim uslovima (šesnaest policijskih agencija) i pod uticajem velikog broja internih i eksternih faktora. Naprimjer, agencije imaju ograničena sredstva budžeta, što direktno ograničava efikasnost komunikacije, mogućnosti praćenja evropskih i svjetskih trendova i standarda kvaliteta, razmjenu i sticanja znanja, vještina i sposobnosti neophodnih u policijskom radu u cilju povećanja kvaliteta rada.

Istraživački zadatak u ovome radu bio je analizirati percepciju analitičara zaposlenih u policijskim agencijama u BiH o njihovom statusu, odnosno o položaju i ulozi analitičara u policijskim agencijama u BiH. Svrha istraživanja bila je preliminarno dijagnosticirati percepciju položaja i uloge analitičara u radu policijskih agencija u BiH, te osvijestiti rukovodstvo policijskih agencija u BiH o njihovom statusu i problemima sa kojima se susreću tokom obavljanja analitičkih poslova.

Istraživanjem je utvrđeno da policijske agencije u BiH raspolažu malim brojem lica koja obavljaju analitičke poslove. Tako je, prema rezultatima istraživanja, broj analitičara u kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova i DKPTBiH izuzetno mali i kreće se od dva do tri analitičara po jednoj policijskoj agenciji, odnosno kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova, dok nešto veći broj (od pet do deset) analitičara imaju SIPA, GPBiH, PBDBiH, FUP i MUPRS. Dakle, može se zaključiti da većina policijskih agencija u BiH ima mali broj analitičara, odnosno nema adekvatne analitičke timove osposobljene za obradu i analiziranje

kriminalističko-obavještajnih podataka o različitim oblicima kriminaliteta, što direktno može uticati na kvalitet i ograničeno korištenje analitičkih proizvoda. Ovome ide u prilog i činjenica da policijske agencije u BiH imaju jedan ili nijedan analitički odsjek i, ako se uzme u obzir mali broj analitičara, može se reći da se ne vodi računa o značaju analitike i analitičkih poslova.

Provedenim empirijskim istraživanjem utvrđeno je postojanje percepcije analitičara da je analitika u policijskim agencijama u BiH stavljena u drugi plan, odnosno da se ne pridaje poseban značaj analitičarima i analitičkim poslovima, te da se tokom istražnih radnji ograničeno koriste analitički alati i analitičke metode i tehnike.

Nadalje, percepcija ispitanika je da analitičari koji obavljaju analitičke poslove u policijskim agencijama u BiH nemaju adekvatne i kontinuirane obuke potrebne za kvalitetno obavljanje analitičkih poslova. Naime, to bi moglo značiti da nepostojanje adekvatnih obuka onemogućava analitičarima u policijskim agencijama u BiH da prate svjetske trendove i dostignuća iz oblasti analitike, analitičkih metoda i analitičkih tehnika prilikom prikupljanja, obrade i analiziranja podataka.

Jedan od problema sa kojima se susreću policijske agencije u BiH, prema rezultatima ankete, jeste i nezadovoljstvo koje postoji u radu analitičara, odnosno da nemogućnost napredovanja lica koja obavljaju analitičke poslove umnogome utiče na njihov rad i želju za stručnim usavršavanjem, što u konačnici može negativno uticati na kvalitet analitičkih proizvoda i rada analitičkog odsjeka. Dakle, u sistematizaciji radnih mjesta nije predviđena mogućnost napredovanja u okviru pozicije koju analitičar trenutno obavlja, odnosno nije adekvatno riješeno napredovanje analitičara, te se isto ne tretiraju analitičari državni službenici bez policijskih ovlaštenja u odnosu na analitičare policijske službenika iako obavljaju istu vrstu posla, odnosno pribavljaju, obrađuju, analiziraju podatke i informacije, te izrađuju određeni analitički proizvod koji može poslužiti kao osnov za pokretanje istrage. Jednak status analitičara u policijskim agencijama (npr. da svi imaju policijska ovlaštenja) umnogome bi smanjio nezadovoljstvo i razlike koje postoje, te poboljšao kvalitet rada, položaj i ulogu analitičara u policijskim agencijama. Važno je istaći da će bolje radno okruženje (bolja uloga i položaj analitičara u radu policijskih agencija) umnogome doprinijeti profesionalnom razvoju analitičara, odnosno pozitivno će uticati na analitičara da kontinuirano usavršava svoje znanje i da prati svjetske trendove iz oblasti analitike, što će u konačnici uticati na kvalitet rada i bolje rezultate policijskih agencija u BiH.

Literatura

1. Bazzel, M., 2014. *Open Source Intelligence Techniques*, Amazon.co.uk, Great Britain.
2. Boba, R., 2009. *Crime Analysis with Crime Mapping*, Florida Atlantic University, Sage publication, Inc.
3. Clark, M. R., 2010. *Intelligence Analysis*, CQ Press, Washington, D. C.
4. DCAF, 2014. *Manual - Criminal Intelligence*, Institute DCAF Ljubljana, Ljubljana.
5. Hall, M. W., Citrenbaum, G., 2010. *Intelligence Analysis*, Praeger Security International, ABC-CLIO, California.
6. Lowenthal, M. M., 2009. *Intelligence From Secrets to Policy*. USA: CQ Press.
7. Manojlović, D., 2008. *Kriminalistička analitika*. Beograd: Javno preduzeće Službeni glasnik.
8. McCue, C., 2006. *Data Mining and Predictive Analysis: Intelligence Gathering and Crime Analysis*. Burlington: Butterworth-Heinemann (Elsevier).
9. Ratcliffe, H. J., 2009. *Strategic Thinking in Criminal intelligence*. Sydney: The Federation Press.
10. Richards, J. H. Jr., Pherson H. R., 2008. *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*. Washington, D. C.: CQ Press.
11. Richards, J., 2010. *The Art and Science of Intelligence Analysis*. Oxford University Press.
12. Roger, Z. G., James, B. B., 2008. *Analyzing Intelligence*, Georgetown University Press, Washington, D. C.
13. Šipkar, M., 2020. *Osnove obavještajne analitike*, Sarajevo, KNS Sarajevo.
14. Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH i o agencijama za podršku policijskoj strukturi BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj: 36/08.
15. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br.: 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12.
16. Zakon o Graničnoj policiji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br.: 50/04, 27/07 i 59/09.
17. Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 57/16.
18. Zakon o unutrašnjim poslovima Federacije BiH, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 81/14.